

Interprovinciale strategische kennisagenda

Een uitnodiging tot samenwerking
voor een gedeelde kennisbasis op
strategische opgaven

Juni 2026

Vastgesteld in april 2026

Voorwoord

Kennis is noodzakelijk om te kunnen leren, je aan te kunnen passen aan veranderende omstandigheden. Maar ook om concreet effectief te kunnen handelen, dingen te kunnen doen, maken, aanpassen, veranderen. En onze samenleving is intussen zo verweven dat vraagstukken vrijwel nooit geïsoleerd zijn, laat staan geïsoleerd door iemand opgelost kunnen worden. Juist daarom is het onvermijdelijk om informatie, kennis en kunde te delen, toegankelijk te maken, voor en met elkaar aan te vullen, te verrijken, te corrigeren. Met de huidige grote maatschappelijke opgaven en de enorme verwevenheid van organisaties die daarmee te maken hebben, is de noodzaak daartoe immens. Het is ook de enige mogelijkheid om überhaupt in staat te zijn om effectief te kunnen handelen met elkaar.

Vanuit die noodzaak is de interprovinciale kennisagenda opgesteld en is een kennisfunctie bij IPO ingericht. Als platform en uitnodiging om uit te wisselen, te brengen en te halen. Voor provincies én al onze partners. En vooral om samen te verrijken. Zodat we echt samen kennis delen en die maximaal benutten ten dienste van de maatschappelijke opgaven waar we samen voor staan!

Nico Versteeg

Doorbraaktocht op het Leersumse Veld.

Inhoudsopgave

1.	Introductie	7
2.	Opzet van de strategische kennisagenda	8
2.1	Doel	8
2.2	Voor wie?	8
2.3	Positionering van de kennisagenda	9
2.4	Wat verstaan wij onder strategische kennis?	10
2.5	Leeswijzer	12
3.	Vier strategische kennisthema's	13
3.1	Toelichting op de structuur	13
3.2	Een weerbare samenleving	14
3.3	Ruimte voor de economie van de toekomst	19
3.4	Toekomstbestendig ruimtegebruik	26
3.5	Veranderende rol van de provincie	32
4.	Onze werkwijze	38
4.1	Werken met een kenniscyclus	38
4.2	Actielijnen van de IPO kennisfunctie	39
4.3	Drie uitgangspunten voor interprovinciale samenwerking	42
5.	Methodiek	43
5.1	Voorverkenning: van trends naar kennisthema's	44
5.2	Co-creatie: van kennisthema's naar kennisvragen	44
5.3	Werkwijze: van theoretische vragen naar praktijk	45
6.	Vervolgstappen	46
7.	Aanspreekpunt per provincie	47

Kiezen begint bij kennis.

1. Introductie

Het werk van de provincies is complexer en uitdagender dan ooit. Grote maatschappelijke opgaven komen samen op provinciaal niveau: van woningbouw tot landbouw, van mobiliteit tot natuur en van werkgelegenheid tot de energietransitie. Deze opgaven moeten in samenhang worden bekeken. Deze opgaven veranderen ook in de loop van de jaren door wereldwijde ontwikkelingen zoals demografische ontwikkelingen, klimaatverandering, technologische innovaties (zoals kunstmatige intelligentie) en geopolitieke veranderingen. Deze toenemende complexiteit en onzekerheid vraagt om de inbreng van nieuwe kennis en kunde, zodat provincies deskundig en weloverwogen kunnen handelen.

Met deze strategische kennisagenda kijken we vooruit naar de kennis en expertise die nodig is om de veranderende opgaven aan te pakken. Toekomstgericht en met oog voor regionale overeenkomsten en verschillen. Zodat provincies zich tijdig en in samenwerking met kennispartners kunnen voorbereiden op het maken van weloverwogen keuzes. Samen zorgen we voor toekomstbestendige organisaties.

2. Opzet van de strategische kennisagenda

2.1 Doel

In deze strategische kennisagenda stellen de provincies samen vast wat de gedeelde kennisthema's zijn voor de komende jaren en welke kennisvragen hierbinnen (onder meer) spelen. Met deze agenda laten provincies zien op welke kennisthema's zij willen samenwerken. Provincies werken samen binnen de kennisfunctie van het Interprovinciaal Overleg (IPO). Er is geen einddatum vastgelegd voor deze kennisagenda. De provincies behouden de vrijheid om de kennisagenda te actualiseren, wanneer nieuwe ontwikkelingen zich voordoen en er daardoor nieuwe kennis en kunde nodig is.

Deze strategische kennisagenda omvat niet alleen een uitwerking van de strategische kennisthema's, maar introduceert ook een nieuwe werkwijze. Provincies gaan binnen de IPO kennisfunctie werken met een kenniscyclus, waarbij de kennisthema's richting geven aan het ontwikkelen, ontsluiten en praktisch toepasbaar maken van kennis uit het netwerk. Kennis kan op die manier bijdragen aan verschillende fasen van de beleidscyclus: van beleidsvoorbereiding tot uitvoering. De kennisagenda nodigt uit om samen, over domein- en organisatiegrenzen heen, kennis op te doen, te delen en te blijven leren. De kennisagenda dicteert niet welke onderzoeken gaan plaatsvinden, zoals in een onderzoeksagenda gebeurt.

“In het netwerk van provincies zie ik enorm veel energie om samen die stap vooruit te zetten en onze kennispositie te versterken. Meer dan 140 collega's en onderzoekers hebben bijgedragen aan deze kennisagenda. Er is samen gereflecteerd op nieuwe ontwikkelingen en uitdagingen en er is stil gestaan bij wat wij niet weten. Ik hoop dat deze agenda de start is van een beweging om kennis uit ons netwerk structureler bijeen te brengen. Die kennis vind je niet alleen in boeken, maar vooral in de eigen organisaties, de kennisinstellingen, de medeoverheden, de uitvoerders en andere spelers in ons netwerk.”

Babette Bakker, kwartiermaker kennisfunctie, Interprovinciaal Overleg

2.2 Voor wie?

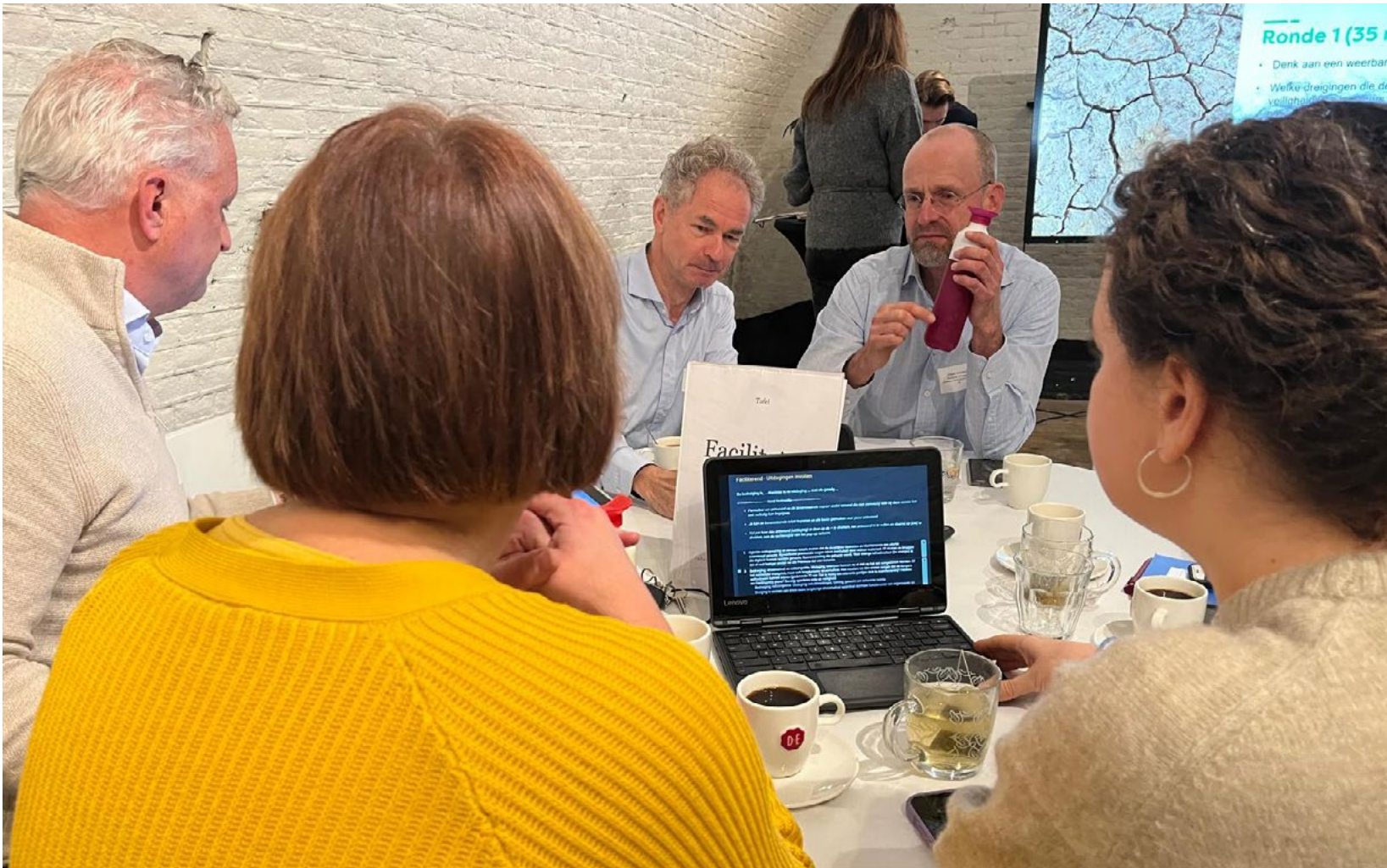
Deze strategische kennisagenda richt zich met name op beleidsmakers en strategen binnen de provincies en op de kennispartners (kennisinstellingen, maatschappelijke spelers en medeoverheden) die met de provincies samenwerken bij het ontwikkelen, delen en toepassen van kennis voor beleid en uitvoering.

Voor het IPO en de provincies legt deze kennisagenda vast op welke kennisthema's provincies de komende jaren willen samenwerken binnen de IPO kennisfunctie.

Regionale en nationale kennisinstellingen en medeoverheden vinden in deze kennisagenda de strategische kennisthema's, waar provincies graag op willen samenwerken. Inzicht in deze vragen helpt om de programmering van onderzoeks-, kennis- en leerprogramma's aan te sluiten op de opgaven en de praktijk van de provincies en samen te werken wanneer kansen zich voordoen. Provincies werken graag samen met de kennisprogramma's van het Rijk, de VNG en de Unie van Waterschappen, het STOWA en het Waterschapshuis.

2.3 Positionering van de kennisagenda

De kennisagenda in IPO-verband vormt een schakel tussen de diverse provinciale kennisvragen en het bredere nationale kennislandschap, inclusief de kennis- en onderzoeksprogrammering van het Rijk. Provincies hebben hun kennisfunctie verschillend georganiseerd en kennen soms een eigen regionale kennisagenda in samenhang met gemeenten. Uniformering is niet nodig. Deze strategische kennisagenda respecteert deze diversiteit en verbindt waar meerwaarde ontstaat. De gezamenlijke kennisagenda bundelt de thema's en vragen die provincies delen, vormt energiegedreven coalities en positioneert deze strategisch richting nationale kennisinstellingen. Op die manier sluiten provinciale vraagstukken beter aan bij landelijke onderzoeksagenda's en beleidsontwikkelingen en kunnen provincies elkaar onderling beter vinden. Door expliciet aan te sluiten op bestaande regionale lijnen en tegelijk een herkenbaar provinciaal perspectief in te brengen bij medeoverheden en kennisinstellingen, creëert het IPO schaal, focus en gezamenlijke leerprocessen zonder de eigenheid van provincies te verliezen.

2.4 Wat verstaan wij onder strategische kennis?

Kennis is een abstract begrip, maar tegelijkertijd is het alledaags en weten we dat we niet zonder kunnen. Wij definiëren kennis als de combinatie van relevante informatie en inzichten, en – in bredere zin – de vaardigheden die nodig zijn bij het aanpakken van maatschappelijke opgaven. Er is niet één soort kennis. De WRR onderscheidt verschillende categorieën op basis van het onderwerp: vakkennis, veldkennis, proceskennis en uitvoeringskennis, zie de figuur hieronder.

Deze strategische kennisagenda richt zich op strategische kennisthema's en onderliggende kennisvragen. De strategische kennisthema's zijn provinciale opgaven, waar een duidelijk kennishiaat is of ontstaat bij de provincies. De kennis is vaak al in het netwerk aanwezig. De kennisthema's zijn dermate breed dat ze maatschappelijk relevant blijven in de komende jaren. Het is strategisch wanneer ze helpen om boven de dagelijkse routine uit te stijgen en lange termijn, complexe opgaven aan te pakken.

Afgeleid van: [WRR-rapport \(2025\) WRR-rapport nr. 113 Deskundige overheid WRR.](#)

De kennisvragen zijn:

Toekomstgericht:

De kennisagenda richt vooral op die vragen, waarvan wij verwachten dat die in de toekomst actueel gaan worden of blijven. Antwoorden op deze vragen helpen om voorbereid te zijn wanneer ze wél urgent worden, zodat we daar doelgericht en planmatig acties op kunnen nemen.

Opgavegericht:

Beantwoording van de kennisvragen ondersteunt deskundigheid en leiden tot het identificeren van oplossingsrichtingen, beslissingscriteria, strategische beslissingen, of inzicht in kansen en risico's voor het aanpakken van de maatschappelijke opgaven van de provincies. De kennisvragen zijn politiek neutraal geformuleerd.

Interdisciplinair:

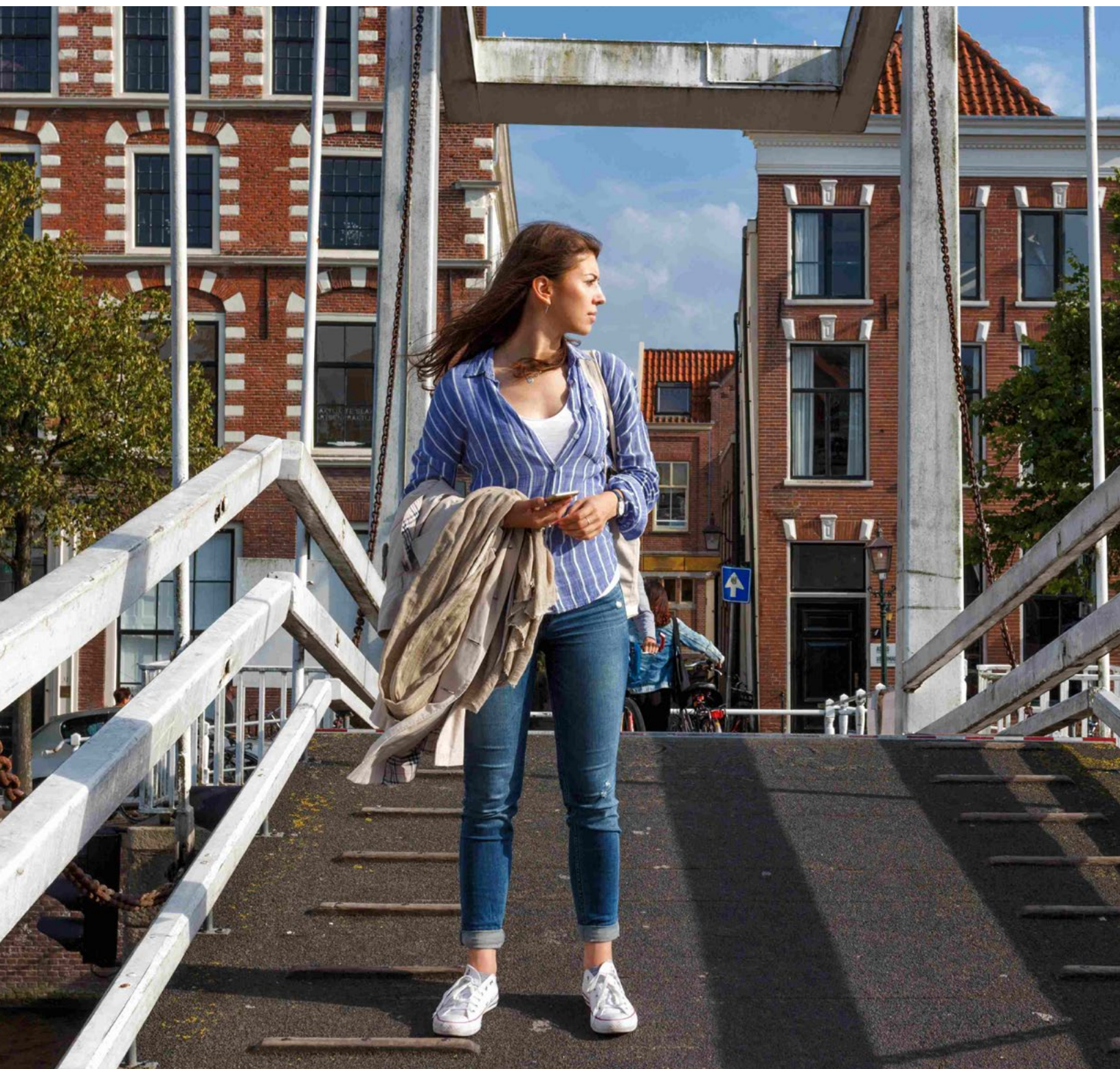
De kennisvragen moedigen aan om het grotere plaatje te zien en verbanden te leggen over de grenzen van individuele organisaties, domeinen en kennisbronnen. Het gaat bijvoorbeeld om de samenhang tussen opgaven in mobiliteit, economie en energie, verbindt een vraagstuk met sociaaleconomische en juridische kennis, en benut kennis van zowel de wetenschap als van diverse stakeholders zoals bedrijven en inwoners. Operationele vragen over specifieke onderwerpen, zoals de kleine dwergvleermuis of de wolf, vallen buiten de scope.

Regio-overstijgend:

De vragen verbinden regionale vraagstukken. Een onderzoek naar toekomstscenario's voor de regionale economie in Zuid-Holland, wordt bijvoorbeeld door de desbetreffende provincie opgepakt, terwijl vragen over de ruimtelijke gevolgen van de circulaire economie wel relevant is voor het merendeel van de provincies.

2.5 Leeswijzer

H3 omvat een uitwerking van de vier strategische kennisthema's. Er wordt per thema een aantal kennisvragen genoemd die illustratief zijn voor de provinciale praktijk rond deze kennisthema's. In dit hoofdstuk geven we ook voorbeelden van lopende initiatieven, waar provincies op aan kunnen haken om de kennispositie op de vier kennisthema's te versterken. H4 beschrijft de nieuwe werkwijze van de IPO kennisfunctie: van agenderen tot kennis benutten. In H5 lichten we toe welke methodiek is gebruikt bij het maken van deze kennisagenda. In H6 sluiten we af met de vervolgstappen. Daar wordt ook aangegeven in welke mate en vorm provincies gaan samenwerken op het gebied van kennis en leren.

3. Vier strategische kennisthema's

3.1 Toelichting op de structuur

Introductie

Hier wordt het kennisthema geïntroduceerd door een beeld te schetsen van de verschillende ontwikkelingen die hier invloed op uitoefenen of binnen dit thema spelen.

Belang voor de provincies

Hier wordt toegelicht waarom dit als kennisthema belangrijk is voor de provincies en welke rol de provincies hierin hebben.

Strategische kennisvragen

Hier worden 5-7 strategische kennisvragen genoemd, die illustratief zijn voor dit kennisthema, met daaronder een aantal relevante elementen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de verschillende soorten kennisvragen: vragen gericht op vakkennis, veldkennis, proceskennis en uitvoeringskennis.

Lopende interprovinciale initiatieven

Hier wordt een aantal voorbeelden gegeven van kennis- en leerinitiatieven waar provincies al op samenwerken.

3.2 Een weerbare samenleving

3.2.1 Introductie

Nederland heeft in toenemende mate te maken met dreigingen vanuit de natuur en mens, zoals overstromingen, geopolitieke onrust en deep fakes. In ons land waarin digitale, fysieke en sociale systemen sterk met elkaar verbonden zijn, kan dit grote gevolgen hebben. Inwoners hebben bijvoorbeeld geen toegang meer tot essentiële voorzieningen, zoals drinkwater, voedsel, zorg en energie.

Een weerbare samenleving ontstaat wanneer een samenleving goed is voorbereid op en kan omgaan met deze dreigingen. De kans op verstoringen vraagt niet alleen om een acute, effectieve respons wanneer een crisissituatie zich voordoet, maar ook om aandacht voor preventie en de nafase en herstelperiode. Dit kan bijvoorbeeld door aanpassingen in de ruimtelijke ordening, het weerbaar maken van de eigen organisatie, en het vergroten van de zelf- en samenredzaamheid van inwoners en bedrijven.

3.2.2 Belang voor de provincies

Een weerbare samenleving is een relatief nieuw thema voor de provincie. Voor veel van de opgaven rond dit thema liggen de verantwoordelijkheid niet (alleen) bij de provincies, maar op de tafels van veiligheidsregio's, gemeenten en Rijk. Toch zien de provincies dat het van belang is om hier als middenbestuur zelf ook meer kennis over te krijgen om vanuit deze kennispositie sterker interbestuurlijk samen te werken en deskundig te handelen. Dan gaat het bijvoorbeeld over hoe de provincie vanuit het ruimtelijk domein kan bijdragen aan het versterken van de weerbaarheid en hoe het fysieke domein en het sociaal domein op elkaar ingrijpen (bijvoorbeeld via de sociale cohesie). Een ander voorbeeld zijn de stress testen bij extreme situaties, zoals bij extreem weer en militaire conflicten.

“Wij zijn nu in Provincie Zeeland bezig met bovenregionale stresstesten. Wij brengen in kaart hoe kwetsbaar gebieden zijn voor wateroverlast bij extreme buien, één van de voorbeelden van weerbaarheid bij extreme weersituaties. Als provincies kunnen we meer afstemmen en van elkaar leren over hoe wij zicht krijgen op deze klimaatinvloeden op gebieden.”

Bert Janse, adviseur klimaatadaptatie, provincie Zeeland

“De overheid heeft een rol in het verdelen van middelen, zoals energie, in tijden van schaarste. Dat speelt bijvoorbeeld wanneer defensie deze energie nodig heeft tijdens militaire conflicten. Om de juiste prioriteiten te stellen, moeten wij als overheid goed begrijpen wat de vermogensbehoeften zijn van verschillende sectoren en huishoudens in verschillende scenario's en welke opties er voor provincies zijn om hierop te handelen. Daar ligt een nadrukkelijke kennisvraag.”

Alfred Middelkamp, coördinator energiesystemen, industrie en waterstof, provincie Drenthe

3.2.3 Strategische kennisvragen

Veldkennis:

1.

Wat voor mogelijkheden zijn er om de ruimtelijke ordening weerbaar te maken, rekening houdend met verschillende impactscenario's?

- Impact scenario's NIPV 1. Pandemie 2. Militair Conflict 3. Elektriciteitsuitval 4. Extreem weer/ klimaatverandering
- Risicovolle gebieden voor overstromingen, droogte, hitte-eilanden, stormschade
- Militaire mobiliteit en infrastructuur
- Bodemdaling en verzilting
- Toekomstscenario's 10-50 jaar
- Adaptatiestrategieën
- Verzekeringen en financiële markt

2.

Wat is de impact van polarisatie, desinformatie, ondermijning en statelijke beïnvloeding op de opgaven en democratische processen van provincies?

- Sterk bestuur
- Invloed georganiseerde misdaad
- Vertrouwen instituties
- Interbestuurlijke verhoudingen
- Bestuurlijke weerbaarheid
- Handelingsperspectief bestuurders
- Misinformatie en deep fakes
- Algoritmes
- Burgerparticipatie

Proceskennis:

3.

Wat zijn de (gedeelde) verantwoordelijkheden van overheidsorganisaties in de verschillende stadia van dreigingen en hoe verhouden die zich tot elkaar? (preventie, paraatheid, respons, nafase en herstel)

- Rol provincie in nafase en herstel
- Regionale regie
- Crisisrollen
- Provinciale kernprocessen
- Governance modellen (internationale voorbeelden)
- Sociale en bestuurlijke netwerken

4.

Hoe kan in het besluitvormingsproces rond (nieuwe) vitale infrastructuur rekening worden gehouden met extreme scenario's?

- Regionale stresstesten
- Locatie kwetsbare vitale voorzieningen (bruggen, treinverbindingen, dijken, drinkwaterwinningen, datacenters, energiehub's)
- Rol omgevingsbeleid, vergunningsverlening en investeringskeuzes
- Regionale doorwerking van klimaatscenario's
- Herstelopties

5.

Wat voor methoden zijn effectief voor het inschatten van de vraag naar schaarse middelen (zoals voedsel, water en energie) tijdens extreme situaties? En welke handelingsmogelijkheden heeft de provincie in het rechtvaardig verdelen van schaarse middelen tussen sectoren en huishoudens?

- Schaarste scenario's
- Beschikbare verdelingsinstrumenten (bijv. noodwetgeving)
- Regionale alternatieven
- Economische en sociale stabiliteit
- Zelfredzaamheid en samenredzaamheid van burgers
- Vitale wijken en sociale cohesie

3.2.4 Lopende interprovinciale initiatieven

NWA onderzoeksproject Droogte in de bebouwde omgeving

Toenemende droogte door klimaatverandering heeft schadelijke gevolgen in de gebouwde omgeving op zowel de korte als lange termijn. Daarmee is droogte een bedreiging voor een veilige, gezonde en leefbare omgeving. De gevolgen zijn vaak niet op korte termijn zichtbaar en daardoor wordt de droogteproblematiek dikwijls onderschat en onvoldoende opgepakt. Dit onderzoeksproject kijkt naar de waterbalans, adaptatiestrategieën, droogte governance en handelingsperspectieven. Bij deze call zijn de ministeries van IenW, BZK, LNV samen met STOWA, RIONED, Platform Slappe Bodems, Waternet, Provincie Zuid-Holland en de Gemeente Rotterdam de initiatiefnemers. ,

Strategische verkenning voedselzekerheid

“De voedselzekerheid staat onder druk”. Die boodschap klinkt het afgelopen jaar steeds luider in politieke debatten, de media en de samenleving. Opvallend daarbij is dat het begrip “voedselzekerheid” op verschillende manieren wordt geïnterpreteerd. Afhankelijk van die interpretatie verschilt het hoe urgent het probleem wordt ervaren en welke oplossingen voor de hand liggen. Om de provinciale belangen in kaart te brengen en tot een gedragen standpunt te komen, heeft het IPO in 2025 een strategische verkenning gestart. Een brede groep provinciale ambtenaren — actief op het gebied van voedselbeleid, strategie, landbouw en grondzaken — bestudeert gezamenlijk wetenschappelijke literatuur, vergelijkt provinciale aanpakken en organiseert werksessies met experts. Het doel is om eerst te komen tot een gedeelde definitie en probleemanalyse.

3.3 Ruimte voor de economie van de toekomst

3.3.1 Introductie

Dertig jaar geleden zag de economie van Nederland er anders uit. De rol van online kopen en verkopen, digitalisering, verduurzaming, internationalisering van logistieke ketens en toenemende welvaart hebben voor een andere type bedrijvigheid gezorgd. Het effect daarvan zien we terug in het landschap (bijv. logistieke knooppunten en minder fabrieken) en de samenleving (bijv. rol van digitaal vaardig zijn, woon-werkbalans).

Ook de economie van de toekomst brengt veranderingen en uitdagingen met zich mee. Een duurzame en circulaire economie stelt andere eisen aan bedrijventerreinen, het (nu al volle) energienet, de afvalstoffenketens en het wegennet. In een innovatieve en digitale economie neemt technologie een centrale rol in en vragen datacenters om ruimte, terwijl andere bedrijvigheid verdwijnt. In tijden van vergrijzing verandert niet alleen de druk op regionale voorzieningen, zoals huisartsen, maar ook de participatie van de samenleving in de arbeidsmarkt. Deze ontwikkelingen vragen ruimte, zowel in de fysieke ruimte als op het energienet en de arbeidsmarkt. Hoe creëer je deze ruimte voor een economie van de toekomst, wanneer de middelen schaars zijn en de toekomst onzeker is?

3.3.2 Belang voor de provincies

Er wordt door kennisinstellingen en provincies al veel onderzoek gedaan naar de economie van de toekomst en de manieren waarop ruimte gecreëerd kan worden. Toch blijft het leggen van de verbinding tussen het onderzoek en de praktijk van provincies een uitdaging. Want hoe breng jij de wetenschappelijke inzichten en praktijkervaring bijvoorbeeld samen tot een afwegingskader, waarbij ook ruimte wordt gelaten voor eigen provinciale waarden? De kansen voor dit kennisthema zitten vooral in de verbinding tussen het economische, ruimtelijke en sociale domein en in het komen tot handelingsperspectief. Het spreken van dezelfde taal tussen disciplines, regio's en schaalniveaus is een uitdaging. Net als het omgaan met verschillende tijdslijnen (van plan tot uitvoering) tussen disciplines en tussen markt en overheid.

“Wij weten nog niet exact wat een circulaire economie voor impact heeft op het ruimtegebruik. Het kan zijn dat er op de korte termijn meer ruimte nodig is voor opslag en verwerking van materialen, terwijl op de lange termijn het ruimtegebruik juist verminderd omdat we dan minder primaire grondstoffen gebruiken. Dit maakt het ingewikkeld om helderheid te geven aan collega's van ruimtelijke ontwikkeling. Hoe wij daarmee om kunnen gaan in de beleidsontwikkeling en besluitvorming is een leervraag voor ons als provincies.”

Rob Schutte, beleidsmedewerker regionale economie, provincie Groningen

“Strategische vestigingsplaatsen met onderscheidende kwaliteiten voor bedrijven zijn cruciaal voor het economisch functioneren van Noord-Brabant. We constateren dat strategische vestigingsplaatsen – ondanks een regionaal evenwicht van vraag en aanbod – nog niet altijd voldoende beschermd zijn en dat beschikbare ruimte niet altijd optimaal wordt benut. Het beter benutten van deze locaties gaat niet alleen over efficiënt ruimtegebruik in oppervlakte en hoogte. Het vraagt ook om optimaal gebruik van milieuruimte, kades voor op- en overslag en beschikbare energiec capaciteit. Wij zien hier een kans om tussen provincies kennis met elkaar uit te wisselen over hoe dit nog effectiever aan te pakken”

Lindsey van der Lans, strategisch verbinder ruimtelijke economie, provincie Noord-Brabant

3.3.3 Strategische kennisvragen

Veldkennis:

1.

Wat is het effect van mogelijke veranderingen in de economische structuur op de brede welvaart in de regio (o.a. economische welvaart, milieu, natuur, sociale cohesie, leefbaarheid)?

- Lessen uit binnen- en buitenland
- Scenariodenken
- Sociaaleconomische gevolgen van transities (zoals mijnbouw in Limburg)
- Veranderingen in de landbouw
- Regionale identiteit
- Leefbaarheid in de regio
- Inclusiviteit

2.

Hoe worden economische clusters/ecosystemen en hun positie in strategische, internationale waardeketens beïnvloed door geopolitieke, maatschappelijke en technologische schokken? En hoe, en in hoeverre, kan de provincie randvoorwaarden creëren voor een veerkrachtige, regionale economie?

- Digitale afhankelijkheid en alternatieven
- Randvoorwaarden
- Control points
- Economische clusters (high tech, logistiek, agrifood)
- Gemeenschappelijke taal
- Slim samenwerken vs concurreren

3.

Wat zijn de ruimtelijke gevolgen van een circulaire economie? Wat voor Europese regelgeving gaat hier spelen, en hoe kan de provincie daarop anticiperen?

- Ruimtelijke locaties en logistieke koppelingen
- Investeringsbeslissingen
- Modulair bouwen
- Grondstoffentransitie
- Waardeketens
- Nieuwe verdienmodellen
- Ontwerpend onderzoek

Proceskennis:

4.

Hoe kunnen provincies schaarste in ruimte, energie, water, talent en grondstoffen integraal meewegen bij keuzes rond het vestigingsklimaat en -beleid?

- Interprovinciaal afwegingskader
- Modelleren en scenario's
- Strategische vestigingsplaatsen
- Grondbeleid
- Beschikbare instrumenten

5.

Hoe kan het ruimtelijk beleid zo ingericht worden dat het flexibel kan inspelen op veranderende economische activiteiten en nieuwe technologie (bijvoorbeeld waterstof)? Welke informatie hebben provincies hiervoor nodig?

- Monitoring
- Adaptief beleid
- Effecten digitale transformatie op economie
- Alternatieve energiebronnen
- Grondstoffengebruik
- Regionale meerwaarde

Uitvoeringskennis:

6. Welke kansen en knelpunten ervaren provincies bij grensoverschrijdende investeringen?

- Provinciale en landsgrenzen
- Innovatie-instrumentarium
- Verantwoordelijk gezagsorgaan
- Infrastructurele vraagstukken
- Publieke en private investeringen
- Regionale Investeringsagenda's

7. Welke provinciale interventies zijn effectief om talent aan te trekken, te behouden en op te leiden, passend bij regionale economische ontwikkelingen?

- Demografische ontwikkelingen
- AI en data geletterdheid
- Vaardigheden ambtelijk apparaat
- Leefbaarheid van regio's (woonaanbod, bereikbaarheid, voorzieningen, vrijetijdsbesteding)

3.3.4 Lopende interprovinciale initiatieven

Leernetwerk human capital

Dit leernetwerk is gevormd rond de human capital agenda, met onderwerpen als effectieve om- en bijscholing. Het leernetwerk biedt omgeving om als provincies onderling elkaar te inspireren en van elkaar aanpak te leren.

Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO)

Deze organisatie verbonden aan de Universiteit van Groningen verricht onderzoek naar economische en financiële aspecten van decentrale overheden, waaronder de jaarlijkse Atlas van de lokale lasten. Provincies dragen jaarlijks bij aan dit centrum.

3.4 Toekomstbestendig ruimtegebruik

3.4.1 Introductie

Waar we vroeger het land en het water naar onze hand konden zetten, merken wij nu steeds meer dat er grenzen zitten aan het ruimtegebruik. Vrijwel alle opgaven claimen dezelfde schaarse ruimte. Er zijn meer woningen nodig, meer ruimte voor defensie, uitbreiding van het energienet en tegelijkertijd willen we ruimte houden voor een gezonde natuur. Dat vraagt om ruimtelijke keuzes, waarbij botsende belangen worden afgewogen.

Toekomstbestendig ruimtegebruik betekent dat de ruimtelijke keuzes niet alleen ingaan op de ruimtelijke claims van vandaag, maar ook anticiperen op nieuwe ontwikkelingen en goed zijn voor toekomstige generaties. Sommige ontwikkelingen zijn meer voorspelbaar dan anderen. Want hoe ontwikkelt autonoom rijden zich, welke hernieuwbare energiebronnen worden dominant en hoe pakt een zeespiegelstijging uit voor de kwaliteit van de bodem? Ook deze vraagstukken veranderen de vraag naar ruimte. Daarnaast komt er steeds meer besef dat niet alleen de economische belangen, maar ook de effecten op de veiligheid en gezondheid van mens en natuur van belang zijn.

3.4.2 Belang voor de provincies

De rol in de ruimte staat al even op de bestuurlijke agenda van de provincies. Voor de provincies is dit geen nieuw thema en met de Nota Ruimte en de omgevingsvisie wordt hier al hard aan gewerkt. Toch blijft het belang van nieuwe kennis opdoen en leren groot. Voor een integrale afweging moet kennis uit verschillende domeinen samenkomen. Om toekomstbestendig te zijn bij ruimtelijke keuzes gaat het o.a. om vaardigheden over het omgaan met verschillende, onzekere scenario's en een divers speelveld van inwoners, bedrijven en maatschappelijke spelers. Daarnaast blijven externe trends zich ontwikkelen en veranderen Europese regelgeving en richtlijnen met implicaties voor de inrichting van de ruimte in de provincies. Tijdig kennis opdoen en vertalen naar handelingsperspectief blijft belangrijk en is essentieel voor toekomstbestendig ruimtegebruik.

“Wij kijken als provincie steeds meer naar manieren waarop wij gezondheidsschade kunnen voorkomen, voor de mens en de leefomgeving. Wij zijn bijvoorbeeld nu in Overijssel aan het kijken naar de effecten van gewasbeschermingsmiddelen op natuurgebieden. Daar is weinig over bekend. Als provincie hebben wij meer mogelijkheden om met deze kennis in te zetten op preventie.”

Provincie Overijssel

“Als provincie is het belangrijk om verder vooruit te kijken en in het beleidsproces rekening te houden met verschillende scenario's . Dan is het interessant om over sectoren en domeinen heen te kijken. Wat betekent bijvoorbeeld klimaatverandering voor de voedselproductie? Door met scenario's te werken kunnen we beter anticiperen op nieuwe ontwikkelingen.”

Janine van den Bos, strateeg leefkwaliteit, Provincie Flevoland

3.4.3 Strategische kennisvragen

Veldkennis:

1.

Wat betekenen verschillende klimaat, energie- en mobiliteitsscenario's voor de toekomstige druk op de ruimte, op de korte en lange termijn? Waar komt mogelijk ruimte vrij?

- Autonomoos rijden
- Scenario's energieverbruik
- Digitalisering
- Klimaatadaptatie
- Demografische ontwikkelingen

2.

Hoe ontwikkelt de beschikbaarheid van drinkwater zich onder verschillende scenario's van klimaatverandering en watergebruik?

- Interactie met oppervlaktewater
- Adaptieve strategie
- Verankering beleid
- Ruimtelijke gevolgen
- Droogte
- Industrieel verbruik

3.

Wat betekent gezondheid in de context van fysieke leefomgeving? En welke impact hebben onze beleidsmaatregelen op de gezondheid van mens en leefomgeving?

- Effect PFAS
- Impact biodiversiteit
- Gewasbeschermingsmiddelen
- Sociale cohesie
- Lucht-, bodem- en waterkwaliteit

Vakkennis:

4.

Wat zijn de mogelijkheden voor het combineren van bestaande en nieuwe ruimtelijke functies, boven- en ondergronds?

- Ruimtelijke functies zoals wonen, natuur, energieproductie, -opslag en -transport
- Koppelkansen
- Vergunningverlening
- Zoekgebieden
- Energieplanologie

Proceskennis:

5.

Welke methoden zijn effectief om integrale, ruimtelijke afwegingen expliciet te maken voor politieke besluitvorming (met aandacht voor korte en lange termijn effecten)?

- Ontwerpkracht
- Botsproeven
- Redeneerlijnen en afwegingskaders
- Gebiedsgerichte aanpak
- Kwantitatieve en kwalitatieve effecten
- Effecten van beslissingen in woningbouw, energie, circulaire economie en water
- Effect drukfactoren op natura-2000
- Harmoniseren datasets (energie, ruimtelijke planning, klimaat, marktgegevens)

6.

Welke samenwerkingsmodellen creëren vertrouwen en daadkracht voor de uitvoering van (ruimtelijk) beleid? Welke ambtelijke vaardigheden zijn nodig om dit te realiseren?

- Quadrupel helix (overheid, inwoners, bedrijven en kennisinstellingen)
- Gezamenlijk feitenonderzoek
- Participatiestructuren
- Governancemodellen
- Tussenruimte
- Beslisisinformatie

3.4.4 Lopende interprovinciale initiatieven

Kennisnetwerk energieplanologie

De vraag die centraal staat in dit programma komt vanuit verschillende overheidslagen: wat moeten we kunnen om energie te verbinden met ruimtelijke ordening en planologie? Het leer- en kennisprogramma energieplanologie is een initiatief van het IPO, de VNG, netbeheerders en de RVO. De doelgroep is gemeenten, provincies en netbeheerders. Uit dit netwerk is een 5-daagse opleiding over energieplanologie voortgekomen.

PhD Digitalisering ruimtelijke plannen

Dit promotieonderzoek richt zich op de vraag hoe data en AI de informatiepositie van provincies kunnen versterken rond dossiers die raken aan de grote ruimtelijke opgaven. Zo wordt een brug geslagen tussen de praktijk en de wetenschap, met als doel slimmere en duurzamere besluitvorming te ondersteunen.

Lerend monitoring gebiedsprocessen

In het vierjarige project ‘Lerend Monitoren Gebiedsprocessen’ (2024-2027) in opdracht van LVN-RTL, ondersteunen onderzoekers van Wageningen Research deelnemende provincies bij het leren in en van hun gebiedsprocessen. Ze doen dit volgens de insteek lerende (of reflexieve) monitoring. Het doel van de samenwerking is gebiedsgericht werken te versterken door het ontwikkelen van uitvoerbare handelingsperspectieven en het uitproberen van voor gebiedsprocessen nieuwe werkwijzen. In de kern gaat het bij de toepassing van lerend monitoren om reflecteren om het vervolgens anders te doen in de praktijk. Dat kan naast het niveau van het gebied, ook op andere niveaus zoals de provincie of het Rijk. Ook beoogt het projectteam uitwisseling tussen geselecteerde gebiedsprocessen en de samenwerkende provincies te ondersteunen.

Leernetwerk toekomstbestendige gebiedsontwikkeling

In dit netwerk komen provincies om de maand bijeen om onder leiding van Stichting Kennis Gebiedsontwikkeling (SKG) te leren over allerlei facetten die bij gebiedsontwikkeling komen kijken. Wetenschappelijke inzichten worden met praktijkcasussen verbonden. Onderwerpen zoals klimaatadaptatie, vertrouwen in interbestuurlijke samenwerking, reflexieve monitoring en het invullen van de tussenruimte worden behandeld.

Lerende samenwerking programma natuur

Het Programma Natuur richt zich op herstel en versterking van natuurgebieden die gevoelig zijn voor stikstof. Het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVN), de provincies en samenwerkingspartners staan samen voor de taak om deze natuurherstelopgave te realiseren. De lerende samenwerking heeft als doel om middels reflectie en gezamenlijk leren vorm te geven aan de samenwerking in gebieden, in de vorm van webinars, netwerkbijeenkomsten, werkateliers en via een nieuwsbrief en website. Hier komen onderwerpen als ontwerpend werken in de overgangsgebieden of randvoorwaarden voor systeemherstel aan bod. Programmamanagers van het IPO, de provincies en het Rijk voeren als kerngroep de regie over het programma. De leervragen en daarmee de bijeenkomsten worden vanuit de praktijk vormgegeven.

3.5 Veranderende rol van de provincie

3.5.1 Introductie

De onderwerpen waarop provincies actief zijn, zijn actueler dan ooit. Vandaag de dag buitelen de opgaven over elkaar heen met de schaarse ruimte als één van de grootste knelpunten. Hierdoor wordt de rol van de provincie in het ruimtelijk domein zichtbaar. Van een stille uitvoerder van gebiedsplannen, waar de samenleving weinig van merkt, tot een prominent aanwezige bestuurslaag op onderwerpen, zoals stikstof, de wolf en windmolens. Tegelijkertijd beïnvloeden ontwikkelingen, zoals technologische vernieuwing en geopolitiek, de rol van de provincie in de maatschappij en de manier waarop het werk wordt gedaan.

Deze veranderende context stelt ook andere eisen aan de manier waarop politiek, beleid en bestuur van de provincies functioneren. De provincie heeft hier een rol als aanjager, kadersteller, facilitator, regisseur en als verbinder. Bij gebiedsontwikkeling is deze rol anders dan bij het stimuleren van de economie van de toekomst. Dat betekent dat je als provincie wendbaar en veerkrachtig moet zijn, maar hoe doe je dat wanneer middelen, draagvlak en uitvoeringskracht onder druk staan?

3.5.2 Belang voor de provincies

“Ik zie dat de provincie zich in toenemende mate beweegt op het niveau van gemeenschappen en inwoners. Doordat er meer aandacht is voor de sociale kant van beleid, voor brede welvaart, de weerbare samenleving en de ondersteuning van inwonersinitiatieven. Het is belangrijk met elkaar te verkennen wat dat betekent voor de samenwerking tussen provincie en gemeenten.”

Siska van der Weij, strategisch adviseur democratische vernieuwing, provincie Fryslân

Voor de provincies is het belangrijk om inzicht te krijgen in wat effectief besturen en organiseren betekent in een veranderende, complexe omgeving. Complexiteit vraagt andere oplossingsstrategieën en het anders omgaan met kennis uit de wetenschap en de praktijk. Het gaat om het samen, over domeinen en organisatiegrenzen heen, duiden van feiten, signaleren van onzekerheden en (verschillende) waarden, en zoeken naar oplossingen. Dit kennisthema is van belang voor het versterken van het strategisch vermogen (het niet alleen lange termijn denken, maar ook doen), het lerend vermogen (niet alleen leren in de eigen organisatie, maar ook tussen organisaties in gebieden en op systeemniveau) en tot slot het in huis hebben van passende vaardigheden (ambtelijk vakmanschap).

“In Limburg zijn er vier Regio Deals, waarin Rijk, regio's en gemeenten samenwerken aan belangrijke thema's zoals talentontwikkeling en het versterken van de sociaaleconomische vitaliteit. Als provincie nemen wij hierin een actieve rol door samen met de vier regio's een lerende aanpak te ontwikkelen voor het structureel oplossen van complexe vraagstukken – zowel op systeem- als op lokaal niveau. Het vinden van effectieve methoden hiervoor is een vraagstuk an sich.”

Asha Verbraak, senior kennisspecialist, provincie Limburg

3.5.3 Strategische kennisvragen

Veldkennis:

1.

Wat betekenen verschillende toekomstscenario's over de maatschappij voor het functioneren van beleid, politiek en bestuur? En wat voor impact heeft dit op de verschillende opgaven?

- PBL-scenario's Markt (materiële welvaartsgroei), Autonoom (zelfvoorziening en gemeenschapszin), Duurzaam (leefbaarheid van de aarde nu en in de toekomst) en Samen (solidariteit en een gelijke verdeling)
- Technologiegericht versus mensgericht
- Netwerksamenleving
- Eén overheid
- Huis van Thorbecke

2.

Hoe hangt de rol van verbinder en regisseur samen met vertrouwen, legitimiteit, veranderende interbestuurlijke verhoudingen en maatschappelijke ontwikkelingen?

- Verbinder tussen Rijk, regio's en gemeenten
- Organisatiecapaciteiten en vaardigheden
- Gebiedsgerichte of grensoverschrijdende opgaven
- Rol van participatie
- Wettelijk vs ambitie
- Zichtbaar maken "stille verbinder"
- Nieuwe samenwerkings- en governance modellen

Proceskennis:

3.

Wat betekent het om als middenbestuur een wendbare, lerende organisatie te zijn? Welke methodieken, werkprocessen en randvoorwaarden zijn hierin effectief?

- Vernieuwde beleidscyclus
- Collectief leren in gebieden
- Methodieken zoals werken met toekomstscenario's, (reflexieve) monitoring en experimenteren
- Ambitie vs uitvoeringskracht
- Wisselwerking leren in gebieden, in organisatie en op systeemniveau
- Beleidsinnovaties

4.

Hoe kan de impact op de kwaliteit van leefomgeving en de mens meewegen in verschillende fasen van het beleidsproces? Hoe verhoudt zich dat tot de wettelijke taken, bestaande structuren en budgetten van provincies?

- Waarden-gedreven werken
- Brede welvaart
- Voorspellen en monitoren maatschappelijke impact
- Afwegingskaders
- Beleidskompas
- Sturingsfilosofie
- Goede procesvoorbeelden

5.

Welke nieuwe vormen van regulering en kaders zijn mogelijk, voor opgaven zoals circulariteit, waarbij ruimte is voor de innovatiekracht van de markt en samenleving?

- Instrumenten (o.a. omgevingsvisie, inkoopbeleid)
- Top-down vs bottom-up
- Circulaire eisen
- Faciliterende overheid
- Netwerksamenleving

6.

Welke rol spelen taal, beelden, feiten en perceptie in de ambtelijke voorbereiding en bij politiek-bestuurlijke keuzes?

- Polderen
- Spanningsveld uitvoering en beleid
- Ambtelijke zorgvuldigheid
- Durf
- Handelingsverlegenheid
- Organisatiecultuur

3.5.4 Lopende interprovinciale initiatieven

Mr. J.R. Thorbecke Leerstoel

De Stichting Professor Mr. J.R. Thorbecke Leerstoel heeft als opdracht om onderzoek te stimuleren naar decentrale overheden als bestuurlijk, politiek en juridisch systeem en wordt gefinancierd door de BZK, ROB, Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het Interprovinciaal Overleg. Op dit moment is Prof.mr. G. Boogaard hoogleraar Staats- en Bestuursrecht. Hij doet onderzoek naar de interbestuurlijke verhoudingen. In 2026 wordt een nieuwe hoogleraar aangesteld die onderzoek gaat doen naar de financiële verhoudingen.

Transitiewerkplaatsen en de doorbraaktocht

De Doorbraaktocht is door Provincie Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Holland opgezet als een ervaringsgerichte leer- en reflectievorm rond transitiepraktijken: niet vanuit theorie, maar vanuit eigen casuïstiek, dilemma's en zoekbewegingen in het werk. Het gaat om vragen als: Waar zit mijn doorbraak? Wat houdt beweging tegen? Wat vraagt dit van mij, mijn organisatie en mijn samenwerkingsverbanden?

“Wij zijn bij de provincies gewend om te werken vanuit het weten. Bij transities moeten wij opeens werken vanuit het niet weten.”

Maurice Berix, strategisch adviseur circulair, Zuid-Holland

“Dit vraagt om andere vaardigheden: kunnen omgaan met onzekerheid, werken vanuit waarden en leren in de praktijk. Die vaardigheden ontwikkelen zich niet in isolatie. Juist door als provincies ervaringen te delen en samen te oefenen, ontstaat er taal, richting en handelingsperspectief voor het werken in complexiteit. Daarom werken wij als Provincie Utrecht, Noord-Holland en Zuid-Holland samen in de transitiewerkplaats. ”

Irmgard Noordhoek, programmamaker transitiewerkplaats, Noord-Holland

“In de uitwisseling merk je dat anderen tegen dezelfde vragen aanlopen. Dat helpt niet alleen om het beter te begrijpen, maar ook om het daadwerkelijk anders te gaan doen in je eigen praktijk.”

Charlotte Dijkstra, strateeg, provincie Utrecht

Onderzoeksprogramma Evidence for Policy

Het doel van dit onderzoeksprogramma (2026-2029) is om als overheid beter inzicht te krijgen in de manieren waarop kennis (van o.a. kennisinstellingen) effectief ingezet wordt in de beleidscyclus. De provincies werken samen met het Ministerie van VRO en BZK in een Policy Lab over het fysieke domein. Onderzoekers doen actie-onderzoek in drie casussen van de provincies: het Veenweide programma van Provincie Fryslân, Regio Deals in de Provincie Limburg en het gezamenlijk feitenonderzoek bij gebiedsprocessen in Provincie Overijssel.

Intervisiegroep brede welvaart

Een aantal beleidsmedewerkers, onderzoekers en strategen van de provincies wisselen in informele setting kennis en ervaringen uit over het toepassen van brede welvaart in de beleidspraktijk. In het Nationaal Netwerk Brede Welvaart wordt daarnaast samengewerkt door o.a. de regionale en landelijke planbureaus, een aantal ministeries en provincies aan het meten, monitoren en toepassen van brede welvaart in beleid.

Denktank provincies

De Denktank provincies is begin jaren tien opgericht door directeuren met strategie in de portefeuille en liet zich aanvankelijk begeleiden door de NSOB. Gaandeweg verschoof de bezetting naar een mix van (concern)strategen en senior managers. Vanaf begin coronatijd organiseert de denktank zichzelf en komt zes keer per jaar bijeen. Na ‘iedere’ bijeenkomst schrijft de denktank een Signalement voor de Kring van provinciesecretarissen en rechtstreeks benutten. Hiermee agendeert de Denktank nieuwe inzichten. Bijvoorbeeld over de koers van Europa, klimaatrechtvaardigheid en sturingsfilosofie. De Denktank is - via personele overlap - gerelateerd aan zowel het grotere Interbestuurlijk Strategennetwerk als aan strategennetwerken in een aantal provincies.

“In een Signalement stollen wij onze gedachten. Nadat wij ons hebben laten prikkelen door gastsprekers, een werkbezoek en/of uitdagende voorbereiding. We zoeken de verwondering en wat dit betekent voor ons werk. Het onderlinge gesprek met doorvragen en verandering van perspectief brengt ons verder. De sessie met René Cuperus (Clingendael) over Afgehaakt Nederland maakte op mij de meeste indruk.

Peter van den Broek, concernstrateeg Provincie Gelderland

Lectorenplatform Toekomstbehendig bestuur

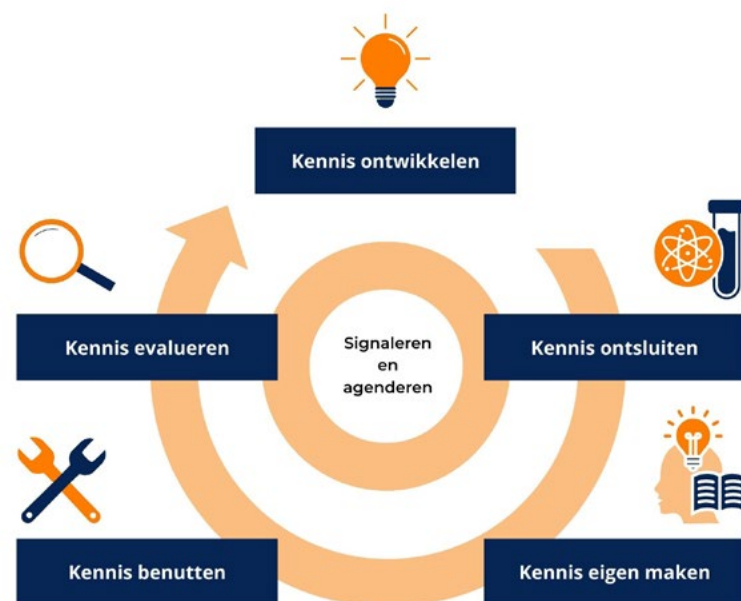
Dit platform bundelt een aantal lectoren die zich met uiteenlopende aspecten van governance-vraagstukken bezighouden. Het functioneren van de democratie, rechtsstaat, ambtelijk vakmanschap en bestuur staat op dit moment hoog op de agenda. Dit platform organiseert allerlei activiteiten om de verbinding tussen kennis en praktijk te leggen. IPO is één van de partners in dit platform.

4. Onze werkwijze

4.1 Werken met een kenniscyclus

Voor de uitvoering van deze kennisagenda werken wij met een kenniscyclus. Dit is een methodiek om kennis uit het netwerk van kennisinstellingen en medeoverheden gericht toepasbaar te maken voor de opgaven. Kennis wordt in de kenniscyclus beschouwd als een proces: het is een dynamisch proces om te komen tot kennis dat specifiek is voor de context van de provinciale opgave en op die manier benut wordt in beleid en uitvoering. Aangezien de context blijft veranderen, is leren en kort cyclisch werken essentieel. In de kenniscyclus onderscheiden wij zes fasen, die in elkaar over lopen:

- **Signaleren & agenderen:** het herkennen en agenderen van trends, signalen en kennisvragen uit de omgeving en de praktijk van de provincies.
- **Kennis ontwikkelen:** het ontwikkelen van wetenschappelijke kennis, ervaringskennis of professionele kennis, bijvoorbeeld via onderzoeksprojecten of experimenten voor deze kennisvragen.
- **Kennis ontsluiten:** het verspreiden van de ontwikkelde kennis uit het netwerk, zoals onderzoeken, kennisproducten, lessen (bijvoorbeeld uit het buitenland) en expertise van kennisinstellingen, medeoverheden en expertisecentra (zoals van RVO)
- **Kennis eigen maken:** het onderling leren en vertalen van deze kennis naar de eigen (provinciale) context. Dit kan via leeromgevingen, waarin medewerkers van provincies kennis toepassen op eigen vraagstukken uit de praktijk, bijvoorbeeld leergangen of Community of Practices.
- **Kennis benutten:** het samenbrengen en toepasbaar maken van kennis specifiek voor de provinciale opgaven in het beleidsproces (beleidsvoorbereiding, -advies, uitvoering, -evaluaties). Daar komt ambtelijk vakmanschap bij kijken, bijvoorbeeld in het onderzoekend en reflecterend vermogen van organisaties en medewerkers.
- **Kennis evalueren:** het identificeren van de kennislacunes die er zijn om het werk goed uit te voeren.

De vier strategische kennisthema's uit deze agenda geven richting aan deze kenniscyclus en laten zien op welke maatschappelijke opgaven kansen liggen voor het gericht ontwikkelen, ontsluiten en praktisch toepasbaar maken van kennis uit het netwerk. Deze strategische kennisagenda is een resultaat van het signaleren en agenderen van ontwikkelingen, het identificeren van kennislacunes en het in kaart brengen van bestaande initiatieven om kennis te ontwikkelen en eigen te maken.

4.2 Actielijnen van de IPO kennisfunctie

Provincies werken samen via de IPO kennisfunctie aan het versterken van de kenniscyclus op deze vier strategische kennisthema's. De samenwerking tussen provincies vindt plaats via drie actielijnen:

Informereren en verbinden

Het onder de aandacht brengen en verbinden van provinciale kennisvragen met onderzoek- en leerprojecten in het netwerk van provincies, kennisinstellingen en medeoverheden. Dit kan variëren van duiden van nieuw onderzoekspublicaties via een online platform tot het organiseren van het IPO kennisfestival of het agenderen van provinciale kennisvragen bij PBL.

Verkennen

Het duiden van nieuwe trends, vraagstukken en ontwikkelingen door kennis uit de wetenschap te combineren met de praktijkkennis en om te zetten naar gezamenlijke kennisproducten. Op die manier wordt een gedeelde kennisbasis gecreëerd voor nadere uitwerking in de eigen provinciehuizen.

Samen ontwikkelen

Het opzetten en begeleiden van gezamenlijke onderzoeks- en leerprojecten in samenwerking met medeoverheden en kennisinstellingen. Er wordt structureel ingezet op de eerste actielijn. De acties op de andere twee actielijnen worden ad hoc vormgegeven. Jaarlijks bepalen provincies samen welke activiteiten de grootste meerwaarde hebben en waar extra inzet op komt.

De inzet verschilt per kennisthema. Het kennisthema Weerbare samenleving is een relatief nieuw thema voor de provincies en vraagt daarom om een verdieping op deze ontwikkelingen (trends verkennen). Het kennisthema Ruimte voor de economie van de toekomst is al langer bekend terrein voor de provincies. Hier hebben provincies vooral behoefte aan het eigen maken van de kennis uit het netwerk, bijvoorbeeld door samen wetenschappelijke kaders en praktijkervaringen bijeen te brengen in een leerproject als startpunt voor de eigen provinciale afwegingskaders.

Een kijkje in het netwerk rond de IPO Kennisfunctie

4.3 Drie uitgangspunten voor interprovinciale samenwerking

1. De IPO kennisfunctie respecteert de diversiteit van provincies en verbindt waar meerwaarde ontstaat en schaalvoordelen zich voordoen.

De context van een kennisvraag verschilt per provincie door bijvoorbeeld de geografische ligging (aan een grens of zee, of met rivieren), economie of de cultuur. De IPO kennisfunctie verbindt waar meerwaarde ontstaat en energie zit om samen te werken.

2. De IPO kennisfunctie verbindt regionale kennisnetwerken met nationale (en Europese) kennisnetwerken.

De provincies beschikken over een eigen regionaal kennisnetwerk (afhankelijk van de provincie) met eigen universiteiten, hogescholen, kenniscentra en regionale planbureaus. Het IPO heeft goede relaties met kennisinstellingen, nationale planbureaus en adviesraden, zoals de WRR. De IPO kennisfunctie verbindt deze netwerken.

3. De IPO kennisfunctie nodigt uit tot interbestuurlijke samenwerking.

De kennisvragen overstijgen de verantwoordelijkheid van één bestuurslaag. Deze agenda nodigt uit om een gedeelde kennisbasis te creëren om te komen tot concrete oplossingsrichtingen, die weloverwogen en uitvoerbaar zijn. Een aantal interbestuurlijke programma's helpen om deze samenwerking op kennis en leren te versterken, zoals de thematische programmering van de Nationale Wetenschapsagenda (via NWO) en Agenda Stad.

5. Methodiek

Deze strategische kennisagenda is gevormd met de input van beleidsmedewerkers en strategen van de twaalf provincies, het Interprovinciaal Overleg, Blij12 en verschillende kennisinstellingen. Het streven was om zoveel mogelijk perspectieven (van ruimte, energie, digitalisering, mobiliteit, landelijk gebied) bijeen te brengen. Hoewel het belang van een kennisthema of -vraag kan verschillen voor provincies, is zoveel mogelijk gezocht naar de gemeenschappelijkheid. Elke provincie heeft één (of soms twee) medewerkers naar voren geschoven om actief mee te werken in een interprovinciale werkgroep kennis en de ontwikkeling van de strategische kennisagenda. Ook was er vanuit elk IPO programma één aanspreekpunt betrokken. In totaal hebben meer dan 120 provincied medewerkers en onderzoekers bijgedragen aan deze agenda.

De tabel hieronder geeft een overzicht van de methodiek:

Fase	Fase 1 Voorverkenning Van trends naar kennisthema's	Fase 2 Co-creatie Van kennisthema's naar kennisvragen	Fase 3 Werkwijze Van theoretische vragen naar praktijk
Periode	Juni '25 t/m augustus '25	Oktober '25 t/m februari '26	December t/m maart '26
Activiteit	- Verkenning van trends en ontwikkelingen op basis van desk research - Ophalen kennisthema's en -vragen onder IPO en provincied medewerkers - Workshop IPO programmamanagers met Trendweb 2025 van Trendbureau Overijssel - Reflectie interprovinciaal kennisteam en denktank provincies	- Vier themasessies met per sessie 25-30 en onderzoekers (onder begeleiding van Bureau Schuttelaar & Partners) - Validatiewebinars per kennisthema - Workshop met het toekomstraam "omarmen van onzekerheid en complexiteit" (onder begeleiding van de Nacht Club)	- Verkenning werkwijze en lopende initiatieven i.s.m. interprovinciaal kennisteam en IPO programma's - Ronde langs provincies en medeoverheden
Resultaat	- Mindmap kennisthema's en -vragen - Voorstel vier strategische kennisthema's	Uitwerking vier kennisthema's	Strategische kennisagenda

5.1 Voorverkenning: van trends naar kennisthema's

Uit de gesprekken en workshops kwam een brede variatie aan bestaande en opkomende kennisthema's voorbij, variërend van natuurinclusieve landbouw tot veranderende financiële verhoudingen bij decentrale overheden. Uiteindelijk is gekozen voor vier strategische kennisthema's die dwars door de domeinen en IPO programma's heen lopen. Deze thema's zijn breed en omvatten ook weer een scala aan subonderwerpen. De thema's zijn:

1. Toekomstbestendig ruimtegebruik
2. Vitale systemen voor een weerbare samenleving (later omgezet naar Een weerbare samenleving)
3. Ruimte voor de economie van de toekomst
4. Veranderende rol van de provincie

5.2 Co-creatie: van kennisthema's naar kennisvragen

De vier kennisthema's zijn toekomstgericht. Tegelijkertijd zijn al veel provincies en kennisinstellingen actief op deze thema's en voeren zij eigen scenariostudies, verkenningen en onderzoeken uit. Wij hebben er daarom voor gekozen om uit te gaan van kennisbehoefte die al leeft bij de verschillende provincies en disciplines en dit bijeen te brengen in themasessies. In deze themasessies zijn per thema de uitdagingen geïdentificeerd, deze geprioriteerd op basis van een inschatting van de kennislacunes en vertaald naar een aantal strategische kennisvragen.

Bij elke themasessie kwam de vraag over de rol van de provincie naar voren: wat zou je als provincie moeten weten en kunnen? En is het wel nodig dat de provincie hier zelf de kennis van in huis heeft, gezien de rol die de provincie heeft? Het vierde kennisthema "veranderende rol van de provincie" vormt tegelijkertijd de rode draad door alle andere kennisthema's. Dit brengt ook de discussie naar voren over wat voor vorm en rol kennis inneemt in het werk van de provincieambtenaar of zou moeten innemen. Hier is in een aparte workshop meer aandacht aan besteed door de werken met de methodiek [Toekomststraam van Studio Speculaas](#).

5.3 Werkwijze: van theoretische vragen naar praktijk

Bij elke strategische kennisagenda ontstaat het risico dat het een papieren exercitie blijft. Daarom is er in kaart gebracht wat voor interprovinciale kennis- en leerinitiatieven al lopen op het gebied van de vier kennisthema's en welke kansrijk zijn om uit te bouwen. Hierin zijn we niet volledig. We beperken ons tot een aantal voorbeelden. Ook zijn de bestaande partnerschappen in kaart gebracht, die relevant zijn voor het versterken van de kennispositie op de vier kennisthema's.

De 90% versie van deze kennisagenda is besproken met de provincies en enkele medeoverheden om feedback op te halen over de kansrijkheid en uitvoerbaarheid van deze strategische kennisagenda.

Werken met het toekomststraam tijdens de interprovinciale workshop "Omarmen van complexiteit en onzekerheid" op 4 maart 2026

6. Vervolgstappen

Deze agenda vormt het startpunt voor de samenwerking tussen provincies, medeoverheden, kennisinstellingen en andere spelers in het kennisnetwerk. De kennisthema's en kennisvragen helpen ons om kennis uit het netwerk gericht te ontwikkelen, beter te ontsluiten en praktisch toepasbaar te maken.

De agenda is vastgesteld op 9 april 2026 door de Kring van Provinciesecretarissen. We nodigen iedereen van harte uit om contact op te nemen met de IPO kennisfunctie of met de leden van de interprovinciale werkgroep. Samen kijken we waar kansen liggen voor verbinding en samenwerking. De aanspreekpunten en contactgegevens staan op de laatste pagina.

In de uitvoering van de kennisagenda zet de IPO kennisfunctie primair in op de actielijn "informereren en verbinden":

1. We starten met de interprovinciale kennistour

De kennistour biedt een podium voor de kennis van morgen. Buiten de eigen bubbel en voorbij de gebaande paden. Met de kennistour brengen we nieuwe inzichten, onderzoeken en mensen samen, zowel online als tijdens fysieke bijeenkomsten. Kennisproducten zijn terug te vinden in een online omgeving.

2. We bouwen de schakelfunctie verder op met twee kennistafels

Dit doen we met een kennistafel IPO/BIJ12 en een kennistafel provincies. Via deze kennistafels bespreken wij nieuwe kansen voor samenwerkingen binnen de actielijnen 'verkennen' en 'samen ontwikkelen'. Samen met de programma's en de Kring van Provinciesecretarissen bepalen we per kans of hie extra inzet op nodig is.

3. We versterken de samenwerking in het kennisnetwerk

De komende jaren versterken we de samenwerking tussen provincies, medeoverheden, kennisinstellingen en andere spelers in het kennisnetwerk. Dit doen we o.a. door relaties aan te halen met NWO, SIA, PBL, Universiteiten, Agenda Stad, TKI Deltatechnologie, de SKIA's van het Rijk en onze counterparts bij VNG en de waterschappen.

4. We versterken interprovinciale leernetwerken gericht op de kennisthema's

We werven een adviseur opgedragen leren die samen met de BIJ12 Campus medewerkers leernetwerken gaat ondersteunen in het opzetten, professionaliseren en borgen van leerprocessen. In deze leernetwerken verbinden we provinciale kennisvragen met de wetenschappelijke, ervarings- en praktijkkennis van ons netwerk.

Gedeelde kennis helpt ons om de strategische opgaven aan te pakken waar we samen voor staan. We kijken uit naar de samenwerking! r staan. We kijken uit naar de samenwerking!

7. Aanspreekpunt per provincie

Provincie	Aanspreekpunt
Drenthe	Johan Geveke
Flevoland	Anja Veninga
Friesland	Mark Stuijt
Gelderland	Joris Bierman en Peter van der Broek
Groningen	Jasper Boer en Matt Veerkamp
Limburg	Laury van den Ham
Noord-Brabant	Carlijn van Dongen en Han Julicher
Noord-Holland	Henk Fernée en Noor Bouwens
Overijssel	Klaas Veenma
Utrecht	Lieke Stroucken
Zeeland	Radboud van der Linden
Zuid-Holland	Cynthia Bockstart en Marijn Kuitert

Het IPO-kennisteam	
Babette Bakker	Coördinator kennisfunctie IPO
Renée Schouwenaars	BIJ12 Campus medewerker
Dorien Brunt	BIJ12 Campus medewerker
Luc Adolfse	Communicatiestrateg
Layana Mariouw Smit	Communicatiemedewerker

Contact opnemen kan via kennisfunctie@ipo.nl

Met dank aan de meer dan 140 beleidsmedewerkers, onderzoekers en strategen van de provincies, PBL, Veiligheidsheidsregio Utrecht, TNO, CROW-KpVW, Avans Hogeschool, NIPV, WUR en Fontys Hogeschool, die hebben bijgedragen tijdens de themasessies.

Interprovinciaal Overleg
van, voor en door provincies

Nooit!

DAT ZOU
WEL
KUNNEN

NiET!

LOGISCH

Contact

Babette Bakker

kennisfunctie@ipo.nl

Coördinator kennisfunctie